שוב שואלת הגמרא: **וְנִיבַּטְּלֵיהּ בְּשֵׁית** – הלא היה להם לחכמים לתקן שכל אחד יבטל את החמץ בתחילת השעה הששית, שהרי בשעה זו הכל עסוקים בשריפת החמץ, ואין לחשוש שמא ישכחו באותה שעה לבטלו, ומדוע הוצרכו לקובעו בשעת הבדיקה.

משיבה הגמרא: **בֵּין דְּבתחילת** שש יש **אִיסּוּרָא** [–איסור] **דְּרַבָּנָן עֲלֵיהּ** – על החמץ, **כְּאיסורי הנאה דְּאוֹרַיְיתָא דָּמְיָא** [–הוא דומה], **וְלָאו בְּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימָא** – ובאותה שעה החמץ כבר אינו עומד ברשותו, **וְאם** ימצא גלוסקא יפה **לֹא מָצֵי מְבַטֵּיל** – שוב לא יוכל לבטלה, שכן אף איסורי הנאה דרבנן אינם נחשבים לממון בעליהם. הגמרא מוכיחה מדברי רב שאף איסורי הנאה דרבנן אינם ברשותו של הבעלים: **דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַב, הַמְקַדֵּשׁ** אשה **בחמץ** בערב פסח **מתחילת שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, אֲפִילּוּ** אם קידשה **בְּחֵיטֵי קוּרְדְּנִיָּיתָא** – חטים קשות הגדילות בהרי אררט שנפלו עליהן מים, וספק הוא שמא החמיצו, **אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִידּוּשִׁין** אלו. הרי שאף בשעה שאין החמץ אסור אלא מדרבנן אין הוא נחשב לממונו, ואינו יכול לקדש בו, ומטעם זה אף אינו יכול לבטלו בשעה זו.

הגמרא מקשה מהמבואר בברייתא שאפשר לבטל גם בתוך הפסח: **וּלְכָתַר אִיסּוּרָא לֹא מָצֵי מְבַטֵּיל לֵיהּ** – וכי לאחר זמן האיסור אי אפשר לבטל את החמץ, **וְהָא תָּנָיָא** – והרי שנינו בברייתא, **מִי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**, הרי הוא **מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ, אֶחָד** [–בין] **בְּשַׁבָּת וְאֶחָד** [–ובין] **בְּיוֹם טוֹב** של פסח. מפרשת הגמרא את קושייתה: **בְּשֶׁלָּמָא** – הברייתא מובנת במה ששנינו בה שמבטל את החמץ **בְּשַׁבָּת, דַּמַּשְׁכַּחַת לְהּ** – שמצינו אופן שיהא ביטול זה קודם זמן האיסור, **כְּגוֹן שֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר** בניסן **לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת**, שמבטלו קודם השעה הששית. **אֶלָּא** מה ששנינו בה שמבטלו **בְּיוֹם טוֹב**, הלא **כְּתַר** [–לאחר] זמן **אִיסּוּרָא** [–איסור] החמץ **הוּא**, ואם כן מוכח מכאן שאפשר לבטלו אף לאחר זמן איסורו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, הָכָא בְּתַלְמִיד היוֹשֵׁב בפסח לִפְנֵי רַבּוֹ עָסְקִינַן, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִיסָּה מַגּוּלְגֶּלֶת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ** שעדיין לא החמיצה, **וּמִתְיָירָא שֶׁמָּא תַּחְמִיץ**, ומפני אימת כבוד רבו אינו יכול לחזור לביתו ולאפותה, ועל כן **קָדִים וּמְבַטֵּיל לֵיהּ מִיַּקַּמֵי דְּתַחְמִיץ** – עליו להקדים ולבטלה בלבו לפני שתחמיץ ותיאסר בהנאה, ונמצא שבשעה שמבטלה עדיין היא ברשותו. הגמרא מוכיחה מדברי הברייתא שאכן מדובר בעיסה שלא החמיצה: **דַּיְקָא נַמִּי** – יש לדייק גם מעצם דברי הברייתא שמדובר בעיסה שעדיין לא החמיצה, **דַּהרי קָתָנֵי** [–שנינו] בה, **'הָיָה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּית הַמִּדְרָשׁ'**, ומשמע שדווקא משום שאינו יכול לשוב לביתו מחמת כבוד רבו די לו בביטול, אבל אם אינו יושב לפני רבו אין די לו בביטול. ואם מדובר בעיסה שכבר החמיצה, ואפשר לבטל אף לאחר זמן האיסור, מדוע נקטה הברייתא 'יושב בבית המדרש' דווקא, הלא אף אם הוא בביתו אין בידו לעשות כלום מלבד ביטול, שהרי ביום טוב אסור לבער את החמץ, כמבואר לעיל (ו.).

מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח מכאן שהברייתא מדברת בעיסה שעדיין לא החמיצה, שאילו לא היה בבית המדרש היה חייב לאפותה ביום טוב קודם שתחמיץ.

הגמרא דנה בפת שהיא ספק חמץ ספק מצה: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה** שנמצאה בתוך תיבה, **כֵּיוָן שֶׁרֻבָּתָה מַצָּה מְוֻתֶּרֶת**. והבינה עתה הגמרא בכוונת רב, שאם נשתמשו בתיבה זו במצה פעמים רבות יותר ממה שנשתמשו בה בחמץ, הפת מותרת.

שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר דין זה, **אִילֵּימָא** [–אם נאמר] **דְּיָדַע בָּהּ** בפת זו **דְּחָמֵץ הִיא, כִּי רֻבְּתָה מַצָּה מַאי הָוֵי** – מה בכך שרוב השתמשויות התיבה היו במצה, הלא סוף סוף חמץ היא. **אֶלָּא** בודאי מדובר בפת **דְּלֹא יָדְעִינַן** [–שאין יודעים] **בָּהּ אִי חָמֵץ הוּא אִי מַצָּה הוּא**, ואין צורתה ניכרת מחמת עיפושה. ולפי זה מקשה הגמרא: אם כן **מַאי אִירְיָא** [–מדוע התיר רב] דווקא **כִּי רֻבְּתָה מַצָּה, הלא אֲפִילּוּ כִּי לֹא רֻבְּתָה מַצָּה** בתיבה זו אלא נשתמשו בה יותר לחמץ, **נַמִּי נֵיזִיל בָּתַר רֻבְּתָה מַצָּה** – גם כן יש לנו ללכת אחר השימוש האחרון שנעשה בתיבה זו, ואם בפעם האחרונה הניחו בה מצה יש לתלות שזו היא הפת המעופשת שעתה נמצאת בה, אף שברוב הפעמים הקודמות הניחו בה חמץ.

הגמרא מוכיחה כדבריה שהולכים אחר האחרון: **מִי לֹא תְּנַן** – וכי לא שנינו במשנה בשקלים (פ"ז מ"ב), **מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ לִפְנֵי סוֹחֲרֵי בְּהֵמָה** – בשוק של מוכרי בהמות בירושלים, **לְעוֹלָם** יש לחשוש עליהן שהן קדושות בקדושת **מַעֲשֵׂר** שני, משום שרוב הבהמות בירושלים נקנות כל ימות השנה ממעות מעשר שני. ואם נמצאו המעות **בְּהַר הַבַּיִת**, הרי הן בחזקת **חוּלִּין**, משום שהולכים אחר רוב המעות המצויות שם שהן של חולין. ואף שבשעת הרגל רוב המעות המצויות שם הן של מעשר שני, מכל מקום יתכן שהן נמצאות שם מלפני הרגל, ויש לנו ללכת אחר רוב מעות שישנן שם בכל ימות השנה. ואם נמצאו המעות **בִּירוּשָׁלַיִם** בשאר חלקי העיר, **בְּשָׁעַת חֲרֵגֶל** יש לתלות שהן מעות **מַעֲשֵׂר** שני, משום שרוב המעות שביד עולי רגלים הן של מעשר שני. אבל **בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה** הרי הן בחזקת **חוּלִּין**, משום שרוב המעות שביד אנשי העיר הן חולין. **וְאָמַר רַב שְׁמַעְיָה בַּר זֵירָא, מַאי טַעְמָא** [–מהו הטעם] שברגל אנו תולים שהן של מעשר, ואיננו תולים שהן נמצאות שם עוד מלפני הרגל, כשם שבמעות שנמצאו בהר הבית אנו תולין כן. **והשיב, הוֹאִיל וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲשׂוּיִין לְהִתְכַּבֵּד בְּכָל יוֹם**, מכיון ומטאטאים אותם מפני הטיט, על כן אין לתלות שהמעות נמצאות שם מלפני הרגל.

מסיקה הגמרא את קושייתה: **אַלְמָא אָמְרִינַן** [–הרי שאנו אומרים], **קַמָּאֵי קַמָּאֵי אָזְלִי לֵיהּ** – שהמעות הראשונות כבר נסתלקו משוקי ירושלים, **וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ** – ואלו שנמצאות עתה אחרות הן ונפלו שם בתוך הרגל, ואם כן **הָכָא נַמִּי נֵימָא** – גם כאן בפת יש לנו לומר, **דְּקַמָּא קַמָּא אָזִיל** – שהכברות הראשונות שהונחו בתיבה כבר נסתלקו משם, **וְהַאי דְּהַאִידְּנָא הוּא** – וזו שנמצאת בה עתה היא מצה שהונחה באחרונה ויש להתירה, ומדוע התירה רב רק משום שרבתה מצה. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָכָא** בפת שנמצאה מעופשת, **דְּעִיפּוּשָׁהּ מוֹכִיחַ עֲלֶיהָ** – שעיפושה מוכיח עליה שהיא פת ישנה, ואין היא מצה שהונחה שם באחרונה, ועל כן לולי שרבתה המצה שהניחו בתיבה זו על החמץ שהניחו בה לא היה לנו להתירה. דוחה הגמרא תירוץ זה: **אִי עִיפּוּשָׁהּ מוֹכִיחַ עֲלֶיהָ** [–על הפת] שהיא פת ישנה של חמץ, **כִּי רֻבְּתָה מַצָּה מַאי הָוֵי** – מה בכך שרוב השתמשויות התיבה היו במצה, הלא מוכח מתוך עיפושה שהונחה שם לפני זמן רב, בזמן שעדיין הניחו בה חמץ.

משום קושיא זו מפרשת הגמרא את דברי רב באופן אחר: **אָמַר רַבָּה, לֹא תֵּימָא** [–אל תשנה] בדברי רב **שֶׁרֻבְּתָה הַמַּצָּה** שהניחו בתיבה על החמץ שהניחו בה, **אֶלָּא אֵימָא** [–תשנה בדבריו], **שֶׁרַבּוּ יְמֵי מַצָּה עֲלֶיהָ** – על הפת, כלומר, שכבר עברו ימים מרובים מתחילת הפסח, והיתה ראויה מצה זו להתעפש במשך זמן זה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם מדובר לאחר שכבר נבטלו ימי הפסח, **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט שמצה היא, שהרי בודאי בדק את התיבה קודם הפסח ופינה ממנה את החמץ, ומה בא רב להשמיענו בדבריו אלו. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רב להתיר את הפת אלא באופן **דְּעִיפּוּשָׁהּ מְרוּבֶּה**. שכן **מַהוּ דְּתֵימָא** [–שמא תאמר], **כֵּיוָן דְּעִיפּוּשָׁהּ מְרוּבֶּה אִינְּלֵיהּ מִילְּתָא דְּוַדַּאי חָמֵץ מֶעְלָיָא הוּא** – שעיפושה המרובה מוכיח שחמץ גמור הוא שנשאר שם מלפני הפסח, לפי שאין די בימים שעברו מתחילת הפסח כדי להביאה לידי עיפוש מרובה כל כך. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב, **שֶׁכֵּיוָן שֶׁרַבּוּ יְמֵי מַצָּה עֲלֶיהָ** – שכבר עברו עליה ימים מרובים מתחילת הפסח, **אָמְרִינַן** – אנו תולים ואומרים, **כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא נַהֲמָא חֲמִימָא אָפָה** – שבכל יום ויום אפה הבעלים פת חמה של מצה, **וּשְׁדָא עֲלֶיהָ וְעָפְשָׁא טָפֵי** – והניחה על הפת של אתמול, ומתוך כך נתעפשה ביותר, ועל כן יש ללכת אחר האחרון ולתלות שהונחה שם הפת בפסח, והרי היא מצה.

המשך בעמוד קנ

הגמרא מקשה מברייתא על מה ששנינו במשנה שהובאה לעיל שהולכים אחר האחרון: וּמִי אִילֵּימָא בָּתַר בָּתְרָא – וכי אנו הולכים אחר האחרון ותולים שהדבר הנמצא הוא זה שהונח אחרון באותו מקום, וְהָא תַּנְיָא – והרי שנינו בברייתא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, תְּיֵבָה שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ לְהניח מְעוֹת חוּלִּין וּמַעֲשֵׂר שני, אִם רוֹב המעות שהונחו בה הם של חוּלִּין, אנו תולים שכל המעות שנמצאות בה הם של חוּלִּין, וְאִם רוֹב המעות שהונחו בה הם של מַעֲשֵׂר, אנו תולים שהמעות הנמצאות בה הן של מַעֲשֵׂר. מסיקה הגמרא את קושייתה: וְאַמַּאי הולכים אחר הרוב, לֵיזִיל בָּתַר בָּתְרָא – הלא יש לנו ללכת אחר המעות שהונחו אחרונות בתיבה, ולתלות שהמעות שניתנו בה ראשונות כבר ניטלו ממנה. אלא בהכרח שאין הולכים אחר האחרון, ולא כדברי המשנה שהובאה לעיל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן [–באן בברייתא במה מדובר], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ – בתיבה זו, מַעוֹת חוּלִּין וּמַעוֹת מַעֲשֵׂר, וְאֵין יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן נשתמש בה בַּפַּוּחַ, ולכן הולכים אחר הרוב, אבל כשיודע באלו מעות נשתמש לבסוף אכן הולכים אחר השימוש האחרון.

הגמרא מביאה תירוצים נוספים על קושיא זו: רַב זְבִיד אָמַר, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ בתיבה בזמן אחד בציבורין של מעות חולין וציבורין של מעות מעשר שני, אלו בזוית זו ואלו בזוית אחרת, ואין כאן ראשונות ואחרונות. רַב פָּפָּא אָמַר, כְּגוֹן דְּאִשְׁתְּכַח [–שנמצאו] המעות שאנו מסופקים עליהן בְּגוּמָּא שבתיבה, ועל כן אין ללכת אחר האחרון, שהרי יתכן שהמעות הנמצאות הונחו שם מלפני ימים רבים, ומשום שנטמנו בגומא לא ראה אותן הבעלים ולא הוציאן משם.

הגמרא דנה בברכת בדיקת חמץ: אָמַר רַב יְהוּדָה, הַמְפוֹרֵק את החמץ צָרִיךְ שֶׁיְּבָרֵךְ קודם הבדיקה על מצוה זו. שואלת הגמרא: מַאי מְבָרֵךְ – איזו ברכה הוא מברך על הבדיקה. משיבה הגמרא: רַב פָּפִּי אָמַר מְשֻׁמֵּיהּ דְּרַבָּא (אוֹמֵר), מברך 'אשר קדשנו במצותיו וציונו לְבַעֵר חָמֵץ'. וְרַב פָּפָּא אָמַר מְשֻׁמֵּיהּ דְּרַבָּא, מברך 'על בִּיעוּר חָמֵץ'. הגמרא מפרשת את מחלוקתם: בְּלשון 'לְבַעֵר' כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – כולם מודים ואינם חולקים, דְּוַדַּאי לְהַבָּא מַשְׁמַע – שמשמעותה היא להבא, כלומר, על הביעור שהוא עתיד לעשות, ועל כן לדברי הכל ראוי לברך בנוסח זה, שהרי מברכים ברכה זו קודם הבדיקה, כפי שיבואר להלן (ע"ב).

כִּי פְּלִינִי – במה נחלקו רב פפי ורב פפא, בְּמשמעות לשון 'עַל בִּיעוּר'. מַר [–רב פפי] סָבַר, מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע – משמעותה היא על הבדיקה שכבר נעשתה מקודם לכן, ומאחר שהברכה צריכה להיאמר לפני עשיית המצוה, לפיכך אין לברך בלשון זו. וּמַר [–רב פפא] סָבַר, שאף לשון 'על ביעור' לְהַבָּא מַשְׁמַע – משמעותה היא על הבדיקה שעתידה להיעשות, לפיכך אפשר לברך גם בלשון זו.

הגמרא מקשה על רב פפי הסובר ש'על' משמע מעיקרא: מַיתִיבִי – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא, המל אומר 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה'. והרי גם ברכה זו יש לברך קודם המילה, ואילו לרב פפי 'על' משמע ברכה על המילה שכבר נעשתה, ומדוע תיקנו לברך בנוסח זה. מתרצת הגמרא: הָתָם [–שם] במילה הֵיכִי נָמֵי – איך יאמר את הברכה המוהל שמל את כל בני העיר, וכי נָמֵי [–יאמר] 'לָמוּל', הלא מלשון זו משמע שהחיוב מוטל עליו, ואיך אפשר לומר כן, וכי לֹא סָגְיָא דְּלָאו אִיהוּ מָהִיל – וכי אין די אם לא ימול הוא עצמו, הלא אין החיוב מוטל עליו אלא על אבי הבן, ומאחר שאין ביד המוהל לברך 'למול' תיקנו לו שיברך 'על המילה'. שואלת הגמרא: כשמל אֲבִי הַבֵּן בעצמו את בנו מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה יש לנו לומר בטעם מה שהוא מברך 'על המילה', ומדוע לא יברך 'למול' במשמעות להבא. משיבה הגמרא: אֵין הָכִי נָמֵי – אכן לשיטת רב פפי כשהאב מל בעצמו הרי הוא מברך 'למול'.

עוד מקשה הגמרא על רב פפי: מַיתִיבִי – הקשו בני הישיבה, הלא מעשים בכל יום הם שהשוחט מברך 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה'. והרי הברכה היא לפני השחיטה, ולדעת רב פפי 'על' משמע שמברך על השחיטה שכבר נעשתה, ואיך תיקנו לברך בנוסח זה. מתרצת הגמרא: הָתָם נָמֵי הֵיכִי נָמֵי – גם בשחיטה איך נאמר את הברכה, וכי נָמֵי [–נאמר] 'לִשְׁחוֹט', הלא מלשון זו משמע שהוא מחויב לשחוט, ואיך אפשר לומר כן, וכי לֹא סָגְיָא דְּלָאו אִיהוּ שָׁחֵט – וכי אין די לו אם לא ישחוט הוא, והרי השחיטה אינה חובה עליו, שכן בידו שלא לאכול בשר כלל. ומאחר שאי אפשר לברך 'לשחוט', תיקנו לברך 'על השחיטה'.

שואלת הגמרא: בְּפֶסַח וְקָדָשִׁים ששחיטתם היא חובה המוטלת על בעל הקרבן, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה יש לנו לומר בטעם מה שהוא מברך 'על השחיטה', ומדוע כשהוא שוחט בעצמו לא יברך 'לשחוט' במשמעות להבא. משיבה הגמרא: אֵין הָכִי נָמֵי – אכן בפסח וקדשים כשהבעלים עצמו שוחט את קרבנו הרי הוא מברך 'לשחוט'.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב פפי: מַיתִיבִי, שנינו בברייתא, הָעוֹשֶׂה לוּלָב בערב סוכות לְעַצְמוֹ לצורך נטילתו בחג הסוכות, מְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה'. וכאשר נָטְלוֹ לָצֵאת בּוֹ ידי מצות ארבעה מינים, אוֹמֵר 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב'. והרי הברכה היא קודם המצוה, ואילו לדעת רב פפי משמעות 'על' היא שכבר נתקיימה המצוה, ואיך תיקנו לברך בנוסח זה. מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָתָם דְּכַעֲיָדָנָא דְּאַגְבָּהָה נָפֵק בֵּיהּ – שונה הדין בלולב משום שבזמן שנטל את הלולב בידו כבר קיים את המצוה, ונמצא שמברך לאחר שהתחיל לקיים את המצוה, ועל כן הוא מברך 'על' שמשמעותו על הנטילה שכבר נעשתה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן מהו לשון 'נטלו לָצֵאת בּוֹ' שנקט תנא הברייתא, הלא 'יָצָא בּוֹ' מִיבָּעֵי לֵיהּ [–היה לו] לומר, שהרי כבר קיים את המצוה לפני הברכה. מתרצת הגמרא: אֵין הָכִי נָמֵי – אכן לשון 'נטלו לצאת בו' הוא לאו בדווקא, וְאולם מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנָא סֵיפָא – משום שרצה התנא לשנות בסוף דבריו 'נכנס לֵישֵׁב בַּסּוּכָּה', תָּנָא בְּרֵישָׁא נָמֵי – לפיכך שנה גם בתחילת דבריו לגבי מצות לולב 'נטלו לָצֵאת בּוֹ'. דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא – שכן שנינו בסוף דברי הברייתא, הָעוֹשֶׂה סוּכָּה לְעַצְמוֹ אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה'. וכאשר נִכְנַס לֵישֵׁב בָּהּ אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסּוּכָּה'.

הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה במחלוקת האמורה: וְהִלְכְתָא כרב פפא, שאפשר לברך על הבדיקה 'עַל בִּיעוּר חָמֵץ', כי גם לשון זו היא במשמעות להבא.

הגמרא מבררת את המקור להקדמת הברכה למצוה. שואלת הגמרא: דְּכוּלֵי עָלְמָא – בין רב פפי ובין רב פפא מֵיהָא [–מכל מקום] מודים דְּמַעִיקָּרָא בָּעֵינַן לְבָרוּכֵי – שיש לומר את הברכה קודם קיום המצוה, ולא נחלקו אלא בנוסח הברכה, וְנָפְלָן – ומנין לנו דין זה. משיבה הגמרא: מקור הדבר הוא ממה דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַמִּצְוֹת מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר [–קודם] לַעֲשִׂייָתָן.

הגמרא מבארת את לשונו של שמואל 'עובר לעשייתן'. שואלת הגמרא: מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'עוֹבֵר' לִישְׁנָא דְּאִקְדּוּמֵי הוּא – היכן מצינו בכתובים שתיבת 'עובר' היא מלשון הקדמה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מצאנו לשון זו במה דְּאָמַר קְרָא – שאמר הכתוב (שמואל ב' יח כג), 'וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר, וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי', ומשמעות הדברים היא שהקדים אחימעץ את הכושי.

הגמרא מביאה מקורות נוספים למשמעות זו: אַבַּיֵי אָמַר, מקור משמעות 'עובר' היא מֵהָכָא [–מכאן], ממה שנאמר ביעקב אבינו (בראשית לג ג) 'וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם', שהקדים יעקב ועבר על פני נשותיו ובניו כדי לפגוש את עשו לפניהם. וְאִבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא – ואם תרצה תוכל לומר שמקור משמעות זו הוא מכאן, ממה שאמר מיכה הנביא על זמן הגאולה (מיכה ב יג), 'וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה' בְּרֹאשָׁם', שיקדים המלך המשיח לעבור לפני ישראל, והקדוש ברוך הוא יעבור בראש כולם להחזיר את שכינתו לציון.

הגמרא חוזרת לדון בדין הקדמת הברכה למצוה: בֵּי רַב אָמְרֵי – תלמידי בית רב אמרו, על כל המצוות מברכים קודם לעשייתן, חוּץ מִן הַטְּבִילָה וְחוּץ מתקיעת שׁוֹפָר, שמברכים עליהן לאחר קיום המצוה. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – מובן מדוע בְּטְבִילָה מברכים לאחריה ולא לפניה, משום דְּבטבילת בעל קרי אֲבַתִּי נַבְרָא לֹא חֲזֵי – עדיין אין הבעל קרי ראוי לברכה עד שיטבול, שכן שנינו בברכות (כ:) שבעלי קרי אסורים בדברי תורה ובברכות עד שיטבלו ויטהרו מטומאתם, ומשום טבילת בעלי קרי שאינם יכולים לברך לפני הטבילה תיקנו חכמים בכל הטבילות לברך לאחריהן ולא לפניהן. אֶלָּא [–אבל] בתקיעת שׁוֹפָר, מַאי טַעֲמָא [–מהו הטעם] שמברכים עליה לאחריה ולא לפניה. וְכִי תֵּימָא [–שמא תאמר] שהוא מִשּׁוּם שיש לחשוש דִּילְמָא מֵיקַלְקְלָא [–שמא תתקלקל] התְּקִיעָה ולא תעלה בהלכתה ונמצא שהיתה הברכה לבטלה, הלא אי אפשר לומר כן, שהרי אִי הָכִי [–אם כן] אֲפִילּוּ בִּשְׁחִיטָה וּמִילָה נָמֵי [–גם] יש לחשוש שמא לא יעלו יפה, ומדוע ברכתן היא עובר לעשייתן.

מכח קושיא זו מסיקה הגמרא שדברי תלמידי בית רב נאמרו באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, חוּץ מִן הַטְּבִילָה בִּלְבַד אִיתְּמַר [–נאמר] שמברכים לאחריה, אבל על תקיעת שופר אכן מברכים לפניה כשאר כל המצוות. מוכיחה הגמרא מדברי תלמידי בית רב: תַּנְיָא נָמֵי הָכִי – שנינו כן גם בברייתא, טָבַל וְעָלָה מהמים, בַּעַל קֶרִי וְטִבֵּל הוּא אוֹמֵר, 'בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה'.

הגמרא חוזרת לדון בדין בדיקת חמץ שנשנה במשנתנו. שנינו במשנה: אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לְאוֹר הַנֵּר וכו'. שואלת הגמרא: מָנָא הָנֵי מִילֵּי – מנין דבר זה שיש לבדוק דווקא לאור הנר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, לָמַדְנוּ לשון 'מְצִיאָה' שנאמרה בחמץ, מִלשון 'מְצִיאָה' שנאמרה במקום אחר. וְאת ה'מְצִיאָה' האחרת למדנו מֵ'חִיפּוּשׂ' שנאמר בסמוך לה, וְ'חִיפּוּשׂ' זה למדנו מֵ'חִיפּוּשׂ' שנאמר במקום אחר. וְאת ה'חִיפּוּשׂ' האחר למדנו מִ'נֵּרוֹת' שנאמרו בסמוך לו, וְ'נֵרוֹת' אלו למדנו מִ'נֵּר' שנאמר במקום אחר.

רב חסדא מפרש את דבריו: למדנו 'מְצִיאָה' שנאמרה בחמץ מִ'מְּצִיאָה' שנאמרה בגביע יוסף שנמצא באמתחת בנימין. שכן כְּתִיב הָכָא בחמץ (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם', וּכְתִיב הָתָם [–ונאמר שם] בגביע יוסף (בראשית מד יב) 'וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה, וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן'. וְאותה 'מְצִיאָה'

המשך בעמוד קנ

למדנו **מְחַפְּשִׂשׁ דִּידֵיהּ** [–שנאמר בסמוך להן], שהיתה על ידי חיפוש. ומאחר שלמדנו ממציאה זו על לשון מציאה שנאמר בחמץ, אם כן כשם שמציאת הגביע היתה על ידי חיפוש, אף מציאת החמץ היא על ידי חיפוש. **ו**מעתה יש ללמוד **שְׁחִיפּוּשׂ** החמץ הוא על ידי נר, **מִ'נֵּרוֹת'** שנזכרו בחיפוש שנאמר במקום אחר. **דִּכְתִיב** (צפניה א יב) **'בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בַּנֵּרוֹת'**, ומכאן שחיפוש הוא על ידי נרות. **וְ**על חיפוש בנרות זה למדנו **מִ**לשון חיפוש שנאמר לגבי **נֵר** במקום אחר, **דִּכְתִיב** (משלי כ כז) **'נֵר (אלהים) [ה'] נִשְׁמַת אָדָם, חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן'**. ומכאן שגם החיפוש אחר החמץ צריך להיעשות על ידי נר.

הגמרא מביאה ברייתא השונה כדברי רב חסדא: **תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – שנינו בברייתא שנשנתה בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **לֵילֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹרְקִים אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה** מפורשת מן הכתוב **לְדָבָר** זה שצריך לבדוק דווקא לאור הנר, **זֵכֶר** בכתובים יש לו **לְדָבָר. שֶׁנֶּאֱמַר 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא'**, **וְכֵן אוֹמֵר** הכתוב **'וְיֻחְפַּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כָּלָה, וְיִמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתְּחַת בִּנְיָמִן', וְכֵן אוֹמֵר** הכתוב **'בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בַּנֵּרוֹת', וְכֵן אוֹמֵר** הכתוב **'נֵר (אלהים) [ה'] נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן'**.

הגמרא מפרשת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מַאי** [–מה הצורך] במה שהוסיפה הברייתא **'וְאוֹמֵר נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן'**, ומה מוסיף ללמדנו כתוב זה, הלא כבר למדנו מ'אחפש את ירושלים בנרות' שחיפוש הוא בנר. משיבה הגמרא: אין די בכתוב האמור לגבי ירושלים שכן יש לדחות ראיה זו. וכך אומרת הברייתא, **וְכִי תֵּימָא** – שמא תאמר, **הַאי 'בָּעֵת הַהִיא** אחפש את ירושלים בנרות' קוּלָּא הוּא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא [–שאמר ה'] לגבי חיפוש ירושלים, שלעתיד לבוא **לָא בָּרִיקָנָא לָהּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּנָהוֹרָא דַּאֲבוּקָה דְּנַפְּשׁ נְהוֹרָא טוּבָא** – לא אבדוק את עון ירושלים לאור אבוקה שאורה רב מאד, **אֶלָּא בְּנָהוֹרָא דִּשְׁרָנָא דְּזוּטַר נְהוֹרָא טָפֵי** – אלא לאור הנר שאורו מועט יותר, **דַּעֲוֹן רַבָּה מְשַׁתְּכַח וַעֲוֹן זוּטַר לָא מְשַׁתְּכַח** – כדי שרק עון גדול ימצא על ידו ולא עון קטן. ואם כן אין להוכיח מהכתוב האמור על מציאה וחיפוש שנאמר בחמץ, שכן יתכן שלגבי חמץ נצרך חיפוש מעולה באבוקה ואין די בנר. על כן נצרכה הברייתא להוסיף, **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה ממה שנאמר **'נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם**, חופש כל חדרי בטן', שגם חיפוש בנר הוא חיפוש מעולה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המחייבת בדיקה לאור הנר ולא לאור דברים אחרים: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין בּוֹדְקִין** את החמץ **לֹא לְאוֹר הַחַמָּה, וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה, וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה, אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר,**